

วิเคราะห์กิจวัตร 10 ประการของพระสงฆ์ไทย Analysis of the 10 routines of Thai monks

พระสุนทร อนุตตโร (สีกงพาน)¹

PhraSunet Anuttaro (Seekongphan)

ศิริโรจน์ นามเสนา² , พระศรีสุทธิพงศ์³

Sirirote Namsena , Phrasrisuttipong

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่อง วิเคราะห์กิจวัตร 10 ประการของพระสงฆ์ไทย มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1. เพื่อศึกษาวัดปฏิบัติของสงฆ์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท 2. เพื่อศึกษากิจวัตร 10 ประการของพระสงฆ์ไทย 3. เพื่อวิเคราะห์กิจวัตร 10 ประการของพระสงฆ์ไทย งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ แบบวิจัยภาคเอกสาร ผลการวิจัย พบว่า 1. วัดปฏิบัติของสงฆ์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท เป็นวัดปฏิบัติของพระสงฆ์ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทนั้นคือ ข้อวัตร 14 ประการ คือ หน้าที่หรือขนบธรรมเนียมที่พระภิกษุสงฆ์ควรประพฤติหรือปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด 2. การปฏิบัติกิจวัตรของพระสงฆ์ไทย เพื่อให้เห็นแนวทางการปฏิบัติอย่างมีคุณภาพ 10 ประการ ดังนี้ 1) วัดในการลงอุโบสถ ซึ่งพระโบสถถือเป็นบ่อเกิดแห่งหลักประชาธิปไตยที่พระพุทธเจ้าทรงมอบความเป็นใหญ่แก่พระสงฆ์ไทย 2) วัดในการถือเทววินยบาท การบิณฑบาต ฉันทน์ เป็นธรรมเนียมเป็นประเพณีของผู้บวชบ้าง เป็นการกระทำให้ผู้บวชได้โปรดสัตว์ 3) วัดในการสวดมนต์สาธยายความหมายมุ่งหมายเพื่อจะเป็นการสาธยายให้เกิดความแม่นยำ 4) วัดในการปิดกวาดอาวาส วิหาร ลานเจดีย์ 5) วัดในการรักษาผ้าครอง 6) วัดในการอยู่วิสากรรม ปริวาสกรรม เรียกว่าการประพฤติวิญญูฐานวิธี แปลว่า ระเบียบหรือขั้นตอนปฏิบัติตนเพื่อออกจากอาบัติ 7) วัดในการพิจารณาผม ขน เล็บ พระอุปัชฌาย์จะสอนให้กับผู้เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาได้เข้าใจ ที่ถูกต้อง 8) ข้อปฏิบัติกิจวัตรในการศึกษาสิกขาบทและปฏิบัติพระอาจารย์ 9) วัดในการปลงอาบัติ การแสดงอาบัติ ทำให้ผู้อื่นทราบถึงความผิดของตนโดยเปิดเผยแล้วด้วยการแสดงให้ผู้อื่นทราบในการที่ตนต้องอาบัตินี้ 10) วัดในการพิจารณาปัจเจกชน 4 การพิจารณาอย่างละเอียดรอบคอบหรือแยกคายการพิจารณาที่ภิกษุสามเณรกระทำกันอยู่โดยทั่วไป 3. วิเคราะห์การปฏิบัติกิจวัตรของพระสงฆ์ไทย พบว่า ปัญหาการไม่ปฏิบัติกิจวัตร 10 ประการคือ ทำให้เกิดปัญหาเกิดจาก 2 ประการคือปัญหาเกิดจาก

¹ พระนิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์, E-mail. saisunee.saw@mcu.ac.th

^{2,3} อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิตและพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์

ปัจจัยภายใน และปัญหาจากปัจจัยภายนอก ปัจจัยภายในได้แก่ การขาดความตระหนักถึง ความสำคัญและคุณค่าของกิจวัตร 10 ประการ ปัจจัยภายนอกคือ สังคม เศรษฐกิจ การเมืองที่ส่งผล ต่อการเป็นอยู่

คำสำคัญ : วิเคราะห์, กิจวัตร 10 ประการ, พระสงฆ์ไทย

Abstract

Research study on Analysis of the 10 routines of Thai monks There are 3 objectives: 1. To study 2. To study the 10 routines of Thai monks 3. To analyze the 10 routines of Thai monks. This research is qualitative research (Qualitative Research) and document research (Documentary Research). The research results found that 1. Monastic practices in the Theravada Buddhist scriptures It is a practice practice for monks that appears in the Theravada Buddhist scriptures. It is the 14 observances, which are duties or customs that monks should perform or follow strictly. 2. Routine practices of Thai monks To see 10 quality practices as follows: 1) The practice of entering the chapel. The Bosot is considered to be the source of the principles of democracy that the Lord Buddha gave supremacy to Thai monks. 2) The practice of collecting alms. This is my almsgiving. It is a custom and tradition of some ordained monks. It is an act that causes that person to please animals. 3) The practice of chanting and reciting the meaning with the aim of reciting it with accuracy. 4) The practice of brushing and sweeping the monastery, temple, and pagoda area. 5) The practice of maintaining the robes. 6) The practice of Staying in the *Rivaskāma*, *Parivaskāma* is called the conduct of the *Wutthāna* method, which means rules or steps to conduct oneself in order to get out of the wrongdoing. 7) The practice of considering the hair, hair, and nails, the preceptor can teach to those who enter to become ordained in Buddhism. Correct understanding 8) Routine practices for studying the precepts and practicing the teachings of the Master 9) Practices for penance Misdemeanor Making others aware of his own wrongdoing by revealing to others the fact that he is guilty of this offence. 10) The practice of considering the matter. 4. Thoroughly considering or discreetly considering the monks. Novices generally do this. 3. Analyze the routine practices of Thai monks. It was found that there were 10 problems with not following routines: 1) the practice of entering the chapel, 2) the practice of holding alms rounds, 3) the practice of chanting *sādhāyāya*, 4) the practice of sweeping the monastery, temple, and pagoda area, 5) the practice of maintaining Cloth covering 6) Practice of

living in parity 7) Practice of considering hair, nails 8) Practice of studying the precepts and practicing the teachings of the master 9) Practice of penance 10) Practice of considering the four problems of the Passage. It arises from 2 things: the problem is caused by internal factors. and problems from external factors Internal factors include Lack of awareness of the importance and value of 10 routines. External factors are social, economic, and political that affect one's way of life.

Keywords: analysis, the 10 routines, Thai monks

บทนำ

พระพุทธศาสนาดำรงคงอยู่มาจนปัจจุบันก็ด้วยอาศัยภิกษุเหล่าสาวกของพระพุทธเจ้าได้ออกบวชสืบทอดพระศาสนา ด้วยการประพฤติปฏิบัติชอบตามพระธรรมวินัยเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอนให้แพร่หลาย ตามแนวทางคำสั่งสอนองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า โดยไม่ละเลยต่อข้อวัตรปฏิบัติอันเป็นกิจวัตรที่ควรทำเพื่อความเลื่อมใสศรัทธาของพุทธศาสนิกชนที่คอยให้การอุปถัมภ์บำรุงด้วยปัจจัยสี่สืบต่อกันมาสองพันกว่าปี ในสมัยพุทธกาลตลอดระยะเวลาที่พระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญพุทธจริยาวัตรด้วยการเสด็จไปแสดงธรรมโปรดเวไนยสัตว์จนได้ดวงตาเห็นธรรม หรือได้บรรลุธรรมสามารถนำพาตนให้พ้นทุกข์พ้นภัยในวัฏฏสงสาร ส่วนธรรมที่พระองค์ทรงแสดงนั้นก็เพื่อชักพอกขัดเกลากจิตใจของหมู่ชนเหล่านั้นให้บริสุทธิ์ผุดผ่องขึ้นไปตามลำดับ จากธรรมขั้นต่ำไปสู่ขั้นสูงจนในที่สุดมีบุคคลได้ดวงตาเห็นธรรมหรือบรรลุธรรมตามพระองค์เป็นจำนวนมากการประพฤติพุทธจริยาวัตรของพระพุทธเจ้า ในฐานะที่พระองค์ทรงเป็นศาสดาเอกพระองค์หนึ่งในโลกนั้นตามหน้าที่ของพระพุทธเจ้าทุก ๆ พระองค์ที่ผ่านมาจนถึงองค์ปัจจุบัน ต่างก็ได้ทำหน้าที่ตามพุทธจริยาวัตรของแต่ละพระองค์อย่างสมบูรณ์ครบถ้วน เพื่อได้โปรดเวไนยสัตว์ ซึ่งเรียกว่า “พุทธจริยา 3 เป็นการประพฤติตามพุทธจริยา โดยสรุปมี 3 ประการคือ⁴ (1) พระจริยาที่เป็นประโยชน์แก่ชาวโลก (โลกัตถจริยา) เช่น การเสด็จจาริกไปประกาศธรรมในที่ต่างๆ ทรงชี้ทางบรรเทาทุกข์ ชี้สุขเกษมศานต์ชี้ทางพระนฤพาน ให้พ้นโศกวิโยคภัย (2) พระจริยาที่เป็นประโยชน์แก่พระประยูรญาติ (ญาติัตถจริยา) คือ การอนุเคราะห์พระประยูรญาติโดยเสด็จไปโปรดแนะนำให้เห็นทางสว่างได้ออกบวชและได้บรรลุธรรม (3) พระจริยาที่เป็นประโยชน์ในฐานะที่เป็นพระพุทธเจ้า (พุทธัตถจริยา) เช่น ทรงบำเพ็ญพุทธกิจประจำวัน ทรงบัญญัติพระวินัยเพื่อเป็นหลักปกครองสงฆ์” พุทธจริยามีความสำคัญเป็นพุทธกิจประจำวันของพระพุทธเจ้า แบ่งออกเป็น 5 ประการ” คือ (1) ปุเรกัตถกิจ ได้แก่ เวลาเช้า พระพุทธเจ้าเสด็จออกบิณฑบาตเพื่อบำเพ็ญประโยชน์แก่ผู้อื่น บางครั้งเสด็จพระองค์เดียว บางครั้งแวดล้อมไปด้วยภิกษุสงฆ์ การเสด็จออกบิณฑบาตนี้เป็นโอกาสที่จะได้พบปะกับประชาชนชั้นต่างๆ และทรงแสดงธรรมโปรดด้วย (2) ปังณกัตถกิจ ได้แก่ หลังจากทำกัตถกิจเสร็จแล้วพระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมแก่

⁴ พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ.9 ราชบัณฑิต), พจนานุกรมพุทธศาสน์เพื่อการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม, 2551), หน้า 679.

บุคคลต่างๆ ทั้งคฤหัสถ์และบรรพชิตที่เดินทางมาเพื่อทูลถามปัญหาและฟังธรรม (3) ปุริมยามกิจ ได้แก่ กิจในปฐมยาม คือยามที่แห่งราตรีพระพุทธเจ้าทรงให้โอวาทแก่ภิกษุทั้งหลาย กล่าวคือ ทรงแสดงธรรมแก่ภิกษุสงฆ์และทรงแนะนำหรือทรงแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกี่ยวกับการปฏิบัติธรรม (4) มัชฌิมยามกิจ ได้แก่ กิจที่ทรงทำในยามอันมีในท่ามกลาง คือเมื่อสิ้นสุดกิจในปฐมยาม ภิกษุทั้งหลายถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้วหลีกไป เหล่าเทวดาในหมื่นโลกธาตุเมื่อได้โอกาสต่างก็พากันเข้าเฝ้าทูลถามปัญหาตามที่ตนเตรียมมา พระผู้มีพระภาคทรงตอบปัญหาแก่เทวดาเหล่านั้นให้มัชฌิมยามผ่านไป (5) ปัจฉิมยามกิจ⁵ ได้แก่ พุทธกิจที่ทรงบำเพ็ญในยามสุดท้าย ทรงแบ่งกิจในปัจฉิมยามเป็น 3 ส่วน คือ ส่วนที่ ทรงยังอยู่ด้วยเสด็จจกรม ส่วนที่ ทรงสำเร็จสัพพัญญู โดยพระปรศเบื้องขวา ส่วนที่ 3 ทรงตรวจุสัตว์โลกด้วยพุทธจักขุ เพื่อพิจารณาว่าควรจะไปโปรดหรือไม่”จากข้อความที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่าพระพุทธเจ้าทุกๆ พระองค์ ทรงดำเนินชีวิตด้วยการ ประพฤติพุทธกิจทั้ง 5 ประการ จึงถือได้ว่าพระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญพุทธกิจที่เป็นประโยชน์อันยิ่งใหญ่โดยไม่นึกถึงความย่อท้อพระทัยในการที่จะเสด็จไปโปรดเวไนยสัตว์เหล่านั้น

พระสงฆ์ในยุคพุทธกาลเมื่อบรรพชาอุปสมบทแล้ว ก็ตั้งใจศึกษาคันถธุระและวิปัสสนาธุระจนสำเร็จมรรคผลนิพพาน จากนั้นก็ออกจาริกไปยังหัวเมืองต่างๆ เพื่อทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยจาริกไปแสดงธรรมโปรดชาวเมืองได้บรรลุธรรมตามเป็นจำนวนมาก แม้แต่เวลาบิณฑบาตก็ยังศรัทธาให้เกิดแก่ผู้พบเห็น จนต้องตามไปถามธรรมฟังธรรมและออกบวชตามธรรมวินัยในพระพุทธศาสนา แต่ในยุคปัจจุบันนี้พระสงฆ์ไทยบางรูปเมื่อบวชเข้ามาแล้วลืมนะจรรยาวัตรที่พระพุทธองค์ทรงกระทำไว้เป็นตัวอย่างในพุทธกิจนั้น ปัญหาที่คือพระสงฆ์ไม่สนใจเที่ยวบิณฑบาตไม่แสดงธรรมโปรดแก่ญาติโยม หรือแม้แต่ญาติโยมบางกลุ่มก็ไม่ค่อยสนใจฟังธรรม จะเป็นเพราะว่าญาติโยมไม่ชอบฟังธรรม หรือว่าพระสงฆ์ไทยไม่มีประสิทธิภาพในการแสดงธรรม จึงทำให้ญาติโยมไม่ชอบเข้าวัดฟังธรรมไม่ค่อยทำบุญตักบาตร จากเหตุผลดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นนั้นผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาปัญหาที่เกิดขึ้นเพื่อนำไปพัฒนาคุณภาพชีวิตพระสงฆ์ไทย โดยอาศัยหลักพุทธกิจอันเป็นพุทธจริยาวัตรสำคัญที่พระพุทธเจ้าได้ปฏิบัติสืบต่อกันมาทุกพระองค์ เพื่อนำหลักพุทธกิจมาเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตพระสงฆ์ไทย ให้เจริญงอกงามในร่มผ้ากาสาวพัตร์ยิ่งขึ้น อันเป็นปัญหาที่สำคัญเพื่อพระสงฆ์ไทยจะได้มองเห็นความสำคัญตามแนวทางพุทธกิจที่พระพุทธเจ้าได้บำเพ็ญมาและนำไปประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้องตามที่พระองค์ทรงบำเพ็ญไว้ดีแล้ว เพื่อความเหมาะสมตึงาม และให้เกิดความศรัทธาแก่ผู้ที่ได้พบเห็นที่สนใจอยากจะทำบุญตักบาตรและฟังเทศน์ฟังธรรมในพระพุทธศาสนา เพื่อเป็นการสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาให้ยาวนานอันเป็นประโยชน์และเกื้อกูลแก่ชาวโลกโดยทั่วกันสืบต่อไป

การปฏิบัติกิจวัตรของพระสงฆ์ไทย พบว่าปัญหาการไม่ปฏิบัติกิจวัตร 10 ประการคือ 1) วัตรในการลงอุโบสถ 2) วัตรในการถือเที่ยวบิณฑบาต 3) วัตรในการสวดมนต์ สาธยายา 4) วัตรในการปิดกวาดอาวาส วิหาร ลานเจดีย์ 5) วัตรในการรักษาผ้าครอง 6) วัตรในการอยู่ปรัวาสกรรม 7) วัตรในการพิจารณาธรรม ขน เล็บ 8) วัตรในการศึกษาสิกขาบทและปฏิบัติพระอาจารย์ 9) วัตรในการปลง

⁵ อจ. เอกก. อ. (ไทย) 32/61/113.

อาบัติ 10) วัตรในการพิจารณาปัจเจกชน 4 ปัญหาเกิดจาก 2 ประการคือปัญหาเกิดจากปัจจัยภายใน และปัญหาจากปัจจัยภายนอก ปัจจัยภายในได้แก่ การขาดความตระหนักถึงความสำคัญ และคุณค่าของกิจวัตร 10 ประการ ปัจจัยภายนอกคือ สังคม เศรษฐกิจ การเมืองที่ส่งผลต่อการเป็นอยู่

ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษา วิเคราะห์กิจวัตร 10 ประการของพระสงฆ์ไทย โดยเห็นว่าควรที่จะนำมาศึกษาเพื่อพระสงฆ์รุ่นหลังจะได้มองเห็นคุณค่าของเนื้อหาธรรมที่มีอยู่ในกิจวัตร 10 ประการ หากท่านสนใจก็จะได้น้อมนำไปประพฤติปฏิบัติให้เกิดผลสัมฤทธิ์ต่อการดำรงชีวิตที่ดีงามของตนเอง ตลอดจนบุคคลในสังคมก็จะได้รับอานิสงส์ไปด้วย และเพื่อเป็นการเผยแผ่หลักกิจวัตรในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาและให้พระสงฆ์นำหลักกิจวัตรไปปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความเจริญในพุทธบริษัททั้งหลายสืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวัตรปฏิบัติของสงฆ์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท
2. เพื่อศึกษากิจวัตร 10 ประการของพระสงฆ์ไทย
3. เพื่อวิเคราะห์กิจวัตร 10 ประการของพระสงฆ์ไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งเป็นแบบเชิงเอกสาร (Documentary Research) ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยดังนี้

1. การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยการรวบรวมข้อมูลจากตำราวิชาการ บทความ และงานแปล ตลอดจนแหล่งข้อมูลเอกสารที่จะนำมาศึกษาแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ
 2. เอกสารปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2539
 3. เอกสารทุติยภูมิ ได้แก่ วรรณคดี ฎีกา อนุฎีกา เอกสารตำราทางวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับหลักคำสอน แนวคิดเรื่องวิเคราะห์กิจวัตร 10 ประการของพระสงฆ์ไทยในสังคมไทยอันเป็นงานวิจัยครั้งนี้
4. การวิเคราะห์ข้อมูล เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา

สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษาวิเคราะห์เชิงเอกสารและสัมภาษณ์เชิงลึกผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัย พบว่า

1. วัตรปฏิบัติของสงฆ์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท วัตรปฏิบัติของพระสงฆ์ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทนั้นคือข้อวัตร 14 ประการ คือ หน้าที่หรือขนบธรรมเนียมที่พระภิกษุสงฆ์ควรประพฤติหรือปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด มี 14 อย่าง คือ

1) อาคันตุกวัตร คือ ขอบปฏิบัติของภิกษุผู้จรมาจะต้องปฏิบัติ คือ ถอดรองเท้าลธรม เปิดศิระชะ ลดจีวรที่โพกศิระชะลง ไม่ควรรับรอนเดินเขาไปในอารามอย่าใช้น้ำดื่มล้างเท้า ควรไหวภิกษุ ผู้อยู่ประจำในอาวาสซึ่งแก่พรรษากว่า ควรสอบถามเสนาสนะให้เรียบร้อยก่อนจึงเข้าพักอาศัย

2) อาวาสกวัตร คือ ขอบปฏิบัติของภิกษุผู้อยู่ในอาวาสหรือภิกษุเจ้าถิ่นจะต้องปฏิบัติ คือ เมื่อเห็นภิกษุอาคันตุกะที่แก่พรรษากว่าแล้วพึงไหว ปูอาสนะ ต้อนรับ ตั้งน้ำล้างเท้าตั้งเท้า กระเบื้องเช็ดเท้า ลูกรับบาตรและจีวร นำน้ำดื่มมาต้อนรับ นำน้ำโสมมาต้อนรับ เป็นต้น

3) คมิกวัตร คือ ขอบปฏิบัติของภิกษุผู้เตรียมจะออกเดินทางจะต้องปฏิบัติ โดยภิกษุ นั้นพึงเก็บเครื่องมือ เครื่องใช้ดินปดประตูหน้าต่าง บอคมอบหมายเสนาสนะแล้วจึงพากันจากไป ถ้าไม่มีภิกษุพึงบอกสามเณร ถ้าไม่มีสามเณรพึงบอกคนวัด ถ้าไม่มีคนวัดพึงบอกแกอูบาสก ถ้าไม่มีใคร เลยพึงทำทุกอย่างให้เรียบร้อยแล้วจึงจากไป

4) อนุโมทนาวัตร คือ ขอบปฏิบัติในการอนุโมทนา โดยพระพุทธองค์ทรงปรารภคำ กล่าวดำหนิ ประณามและโทษของประชาชนที่ภิกษุทั้งหลายนำมากราบทูลให้ทรงทราบ เมื่อฉัน ภัตตาหารเสร็จแล้วพึงกล่าวอนุโมทนาให้พร

5) ภัตตัคคววัตร คือ ขอบปฏิบัติในโรงฉัน ขอบปฏิบัติ คือ ไม่พึงเดินแซงไปข้างหน้าภิกษุผู้ เป็นเถระทั้งหลาย พึงปกปิดกายให้ดีพึงสำรวมดีทอดจักษุลง ไม่พึงเวกผ้าไม่พึงหัวเราะเสียงดัง พึงพูด เสียงเบาและไม่พึงเดินโคลงกาย

6) ปณทาจาริกวัตร คือ ขอบปฏิบัติของภิกษุผู้เที่ยวบิณฑบาต ขอบปฏิบัติ คือ พึงนั่งห่ม ปิดมณฑลให้เรียบร้อย คาดประคดเอว ห่มผ้าสังฆาฏิที่ทับซ้อนกันไว้ ล้างบาตรแล้วถือ(อม)อย่างสำรวม เข้าบ้านโดยไม่รับรอน

7) อารัญญิกวัตร คือ ขอบปฏิบัติของภิกษุผู้อยู่ป่า ต้องประพฤติชอบ คือ ควรลุกขึ้นแต่ เข้าตรู่พึงตั้งน้ำดื่ม ตั้งน้ำใสกอไฟเตรียมไม้สไฟ เตรียมไม้เท้า เรียนรู้เรื่องนักษัตรทุกประเภทหรือ บางส่วนและพึงรู้เรื่องทิศ

8) เสนาสนวัตร คือ ขอบปฏิบัติในเสนาสนะ คือ ภิกษุที่อยู่ในวิหารใดวิหารนั้นสกปรก ควรชำระให้สะอาด โดยนำบาตรและจีวรผาปูที่นอน ผาปูนั่ง พูกและหมอนออกมาวางไว้ในที่ที่เหมาะสม ก่อน ควรยกเตียงและตั้งออกมาวางไว้นอกด้วยความระมัดระวัง อย่าให้ครูดพื้นหรือกระทบบาน ประตูหน้าต่าง อย่าเคาะเสนาสนะใกล้ภิกษุใกล้วิหารใกล้น้ำดื่มน้ำใช้ อย่าเคาะเสนาสนะบนที่สูงเหนือ ลมแต่ควรเคาะ เสนาสนะในที่ต่ำไถลม

9) ชันตาฆรววัตร คือ ขอบปฏิบัติในเรื่องไฟ พึงปฏิบัติ คือ ภิกษุที่อยู่ในเรือนไฟถ้ามี ชี้อ่างมากพึงนำไปทิ้ง ถ้าเรือนรกรักก็พึงกวาดถ้าชานภายนอกก็พึงกวาด ถ้าบริเวณใดรกรักพึงทำความสะอาดให้หมด

10) วัจจกวัตร คือ ขอบปฏิบัติในวัจจก (ส่วน) ขอบปฏิบัติ คือ ภิกษุผู้ไปวัจจกพึงยืน กระแอมอยู่ข้างนอก แม้ภิกษุนั่งอยู่ข้างในก็ควรกระแอมรับ ถ้าภิกษุถ่ายไว้และต้องล้างให้สะอาด ถ้า ตะกราสีไม้ชำระไว้เต็มพึงนำไปทิ้ง ถ้าวัจจกสกปรกพึงกวาด ถ้าบริเวณภายนอกภายในรกรักพึงทำความสะอาด ถ้าไม่มีน้ำในหม้อชำระพึงตักน้ำมาไว้

11) อุปฌายวัตร คือ ขอบปฏิบัติที่ภิกษุสังฆิการิกควรประพฤติในพระอุปฌาย์ ข้อปฏิบัติ คือ ฟังลูกนั่งแต่เช้าตรู่ถอดรองเท้า ห่มผ้าเฉวียงบ่าข้างหนึ่งเขาไปถวายไม้ชำระฟัน น้ำล้างหน้าปูอาสนะ ถ้าข้าวมืดมีฟังล้างภาชนะใส่ข้างต้มเขาไปถวาย ฟังถวายน้ำรับภาชนะมาถืออย่างระมัดระวังอย่าให้ครูด ล้างแล้วเก็บไวให้ดี เก็บอาสนะปดกวาดบริเวณนั้นให้สะอาด สังฆิการิกจะไปใดฟังบอกลาทุกครั้ง ถ้าท่านอาพาธฟังพยาบาลท่านจนตลอดชีวิตหรือจนกว่าท่านจะหายอาพาธ

12) สังฆิการิกวัตร คือ ขอบปฏิบัติที่ภิกษุผู้เป็นอุปฌาย์ควรประพฤติในสังฆิการิกกล่าวคือ ฟังสงเคราะห์สังฆิการิกด้วยอุเทศ ปริပ္พญา โอวาท และอนุศาสนมอบาตรจิรวให้เมื่อสังฆิการิกไม่มี ถ้าสังฆิการิกอาพาธเป็นไข้ฟังถวายไม้ชำระฟัน น้ำล้างหน้าปูอาสนะและพยาบาลตลอดชีวิตหรือจนกว่าจะหายอาพาธ

13) อาจารย์วัตร คือ ขอบปฏิบัติที่ภิกษุผู้สอนเตวาลิกควรประพฤติต่ออาจารย์และ

14) อันเตวาลิกวัตร คือ ขอบปฏิบัติที่ภิกษุผู้เป็นอาจารย์ควรประพฤติในอันเตวาลิก

2. กิจวัตร 10 ประการของพระสงฆ์ไทย การปฏิบัติกิจวัตรของพระสงฆ์ไทย เพื่อให้เห็นแนวทางการปฏิบัติอย่างมีคุณภาพ 10 ประการ ดังนี้

1) วัตรในการลงอุโบสถ ซึ่งพระโบสถถือเป็นบ่อเกิดแห่งหลักประชาธิปไตยที่พระพุทธเจ้าทรงมอบความเป็นใหญ่แก่พระสงฆ์ไทยในกิจการน้อยใหญ่ของพระพุทธศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของผู้ทรงคุณวุฒิรูปที่ 1 ว่า การลงอุโบสถนั้นไม่ค่อยเป็นปัญหามากนักส่วนมากพระสงฆ์ไทยจะต้องปฏิบัติตามพระธรรมวินัยมีปกติในการลงอุโบสถอยู่แล้ว

2) วัตรในการถือเทียวบิณฑบาต การบิณฑบาตฉันนี้ เป็นธรรมเนียมเป็นประเพณีของผู้บวชบ้าง เป็นการกระทำให้ผู้บิณฑบาตได้โปรดสัตว์ คือทำให้ผู้อื่นได้บุญบ้าง เป็นการออกกำลังกายในเวลาเช้าเพื่อสุขภาพอนามัยของภิกษุนั้นบ้างเป็นต้น ซึ่งว่าการถือวัตรเทียวบิณฑบาต ส่วนมากพระสงฆ์ไทยยังปฏิบัติให้ความสำคัญเนื่องจากเป็นกิจวัตรที่ยังอดภาพให้เป็นไป

3) วัตรในการสวดมนต์สาธยายความหมายมุ่งหมายเพื่อจะเป็นการสาธยายให้เกิดความแม่นยำ ซึ่งสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของผู้ทรงคุณวุฒิรูปที่ 3 ว่า การปฏิบัติวัตรในการสวดมนต์สาธยายพบว่าพระสงฆ์ไทยผู้บวชใหม่มีปัญหาว่าพระสงฆ์ไทยผู้มากพรรษา เนื่องจากจะต้องใช้ความเพียรพยายามในการท่องบ่นสาธยายมนต์

4) วัตรในการปิด กวาดอาวาส วิหาร ลานเจดีย์ เป็นขนบธรรมเนียมประเพณีมาแต่โบราณกาล ที่ภิกษุกลับมาจากบิณฑบาตแล้ว ก็จับไม้กวาดกวาดบริเวณวัด หรือบริเวณโบสถ์ วิหาร ลานพระเจดีย์ และลานต้นโพธิ์เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของผู้ทรงคุณวุฒิรูปที่ 4 ว่า การปฏิบัติวัตรในการปิดกวาดอาวาส วิหาร ลานเจดีย์ พบว่า การกวาดวัดปัจจุบัน พระสงฆ์ไทยส่วนมากยังให้ความสำคัญในวัตรข้อนี้ วัตรในการรักษาผ้าครอง เป็นวิถีชีวิตเฉพาะแบบที่มุ่งฝึกหัดขัดเกลาตนเองตามหลักการในทางพระพุทธศาสนา ซึ่งการรักษาผ้าครองมีความสำคัญมาก โดยเฉพาะพระภิกษุผู้ครองผ้ากฐินจะเห็นว่าจะต้องมีความรู้ความสามารถในการกรานกฐินมีสติปัญญาสามารถถ้าไม่เข้าใจจะทำให้กฐินเสียอันสงฆ์ได้

5) วัตรในการรักษาผ้าครอง บริหารสิ่งของและร่างกาย คำว่าบริหาร” หมายถึง การดำรงรักษา การซ่อมแซมให้อยู่ในสภาพที่ควรจะเป็น และพร้อมที่จะใช้ให้เป็นประโยชน์ตามความมุ่ง

หมายนั้นๆ “การบริหารสิ่งของ” หมายถึง การปฏิบัติให้ถูกต้องตามธรรมและตามวินัยที่เกี่ยวกับบริหาร ที่นั้นมีใช้เพื่อเป็นเครื่องอาศัยในการดำรงชีพ หรือเพื่อการศึกษาและปฏิบัติธรรมวินัยก็ตามบริหารที่ จำเป็นที่ท่านระบุไว้ก็คือบาตรและจีวร รวมไปถึงบริหารประจำตัวอย่างอื่นๆ เช่น มีโกน เข็มเย็บผ้า ประคตเอว เครื่องกรองน้ำ เป็นต้น

6) วัตรในการอยู่ริวาสกรรม ปริวาสกรรม เรียกว่าการประพฤติวิญญูฐานวิธี แปลว่า ระเบียบหรือขั้นตอนปฏิบัติตนเพื่อออกจากอาบัติ ซึ่ง การเข้าปริวาสกรรมจะต้องตั้งใจปฏิบัติให้ถูกต้อง และจะต้องมีใจที่สะอาดสามารถยกจิตออกจากอาบัตินั้นได้ 7) วัตรในการพิจารณาผม ขน เล็บ พระอุปัชฌาย์จะสอนให้กับผู้เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาได้เข้าใจ ที่ถูกต้อง เพราะกัมมัฏฐานทั้ง 5 ข้อนี้ เป็นมูลกัมมัฏฐาน ให้พิจารณาในกายตนว่าเป็นของไม่สวย ไม่งาม น่าเกลียด ซึ่งการพิจารณาผม ขน เล็บ คือ พระสงฆ์ไทยละเอียดขาดการพิจารณาอยู่เป็นประจำอย่างต่อเนื่อง หากไม่ต่อเนื่องก็จะทำให้จิตใจเกิดความประมาทได้

8) ข้อปฏิบัติกิจวัตรในการศึกษาสิกขาบทและปฏิบัติพระอาจารย์ การฐากอุปัชฌาย์ อาจารย์นั้นสำหรับผู้บวชใหม่ที่ยังต้องถือนิสัยกล่าวได้ว่าเป็น “กิจวัตร” คือมีความผูกพันให้ต้องทำ เกี่ยวกับระเบียบของการถือนิสัย ซึ่งปัจจุบันการปฏิบัติต่ออาจารย์ พบว่า พระสงฆ์ไทยมีการปฏิบัติ จารย์เป็นประจำแต่ขาดการต่อเนื่อง เนื่องจากพระสงฆ์ไทยปัจจุบันมีบทบาทมากมายในการทำงาน ทางศาสนา ฉะนั้นเวลาที่จะปรนนิบัติต่ออาจารย์จึงไม่ต่อเนื่องไม่เหมือนกับวัดสายปฏิบัติสายป่าจะมีการรับใช้อุปัชฌาย์ได้อย่างต่อเนื่องมากกว่าพระสงฆ์ไทยในเมือง

9) วัตรในการปลงอาบัติ การแสดงอาบัติ ทำให้ผู้อื่นทราบถึงความผิดของตนโดยเปิดเผยแล้วด้วยการแสดงให้ผู้อื่นทราบในการที่ตนต้องอาบัตินี้ ซึ่งการปลงอาบัติไม่ค่อยมีปัญหาหาก นักซึ่งไม่ยากเท่ากับการเข้าปริวาสกรรมปัญหาการปลงอาบัติในปัจจุบันจะมีเพียงแค่การไม่ปลงอาบัติ

10) วัตรในการพิจารณาปัจจุเวกขณะ 4 การพิจารณาอย่างละเอียดรอบคอบหรือแยก คายการพิจารณาที่ภิกษุสามเณรกระทำกันอยู่โดยทั่วไปในกรณีนี้คือ การพิจารณาวัตถุปัจจัยทั้ง 4 กล่าวคือ จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานเภสัช ซึ่งปัญหาเรื่องวัตรในการพิจารณาปัจจุเวกขณะ 4 ในปัจจุบันพบว่า มีปัญหาเกี่ยวกับเรื่องวัตรข้อนี้น้อยมากไม่เป็นปัญหามากนัก

3. วิเคราะห์กิจวัตร 10 ประการของพระสงฆ์ไทย การปฏิบัติตามกิจวัตรจึงถือว่ามี ความสำคัญต่อความดำรงอยู่ของมวลเหล่าพระภิกษุสงฆ์ในยุคอดีตกาลจนถึงปัจจุบันและเพื่อใช้เป็น แนวทางในการปฏิบัติให้เกิดเป็นผลสำเร็จเป็นรูปธรรมและจับต้องได้ส่งเสริมการการปฏิบัติกิจวัตรของ กิจวัตรของพระสงฆ์ไทย ที่สามารถอธิบายได้ดังนี้

1) การปฏิบัติกิจวัตรของพระสงฆ์ไทยในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท กิจวัตรเป็น พื้นฐานของพระสงฆ์ไทยในพระพุทธศาสนาที่บรรพชนประพฤติมากล่าวคือ 1) ความสัมพันธ์ของเสขีย วัตรกับหลักพระธรรมวินัย 2) การปฏิบัติตามหลักเสขียวัตร 3) การปฏิบัติตามหลักธุดงค์วัตร และ 4) การปฏิบัติตามหลักวัตรชันทกะ (วัตร 14) กิจวัตรที่กล่าวมานี้ เป็นกิจใหญ่ควรที่ภิกษุจะต้องศึกษาให้ ทราบความชัดและจำไว้เพื่อปฏิบัติสมควรแก่สมณสาธูปแห่งตนฯ ธุดงค์แต่ละอย่างแต่ละข้อมีคำ สมาทานที่แตกต่างกันออกไป ธุดงค์วัตรที่ถือปฏิบัติ ดังเช่นภิกษุผู้ถืออยู่ป่าเป็นวัตร ผู้ถืออยู่อย่างเคร่งต้อง ยังอรุณให้ตั้งขึ้นในป่าตลอดกาลทั้งปวงเท่านั้น ส่วนผู้ถืออยู่อย่างกลาง ย่อมได้เพื่อจะอยู่ในเสนาสนะชาย

บ้านตลอด 4 เดือนฤดูฝน และผู้ที่ถืออย่างเพลาย่อมได้เพื่อจะอยู่ตลอด 4 เดือนฤดูหมันต์ (หนาว) ด้วย ส่วนภิกษุผู้ถือธุดงค์ข้ออื่น ๆ ก็เช่นเดียวกัน ต้องสมათานตั้งมั่นอยู่ในคำสมათานนั้น ๆ โดยผู้ปฏิบัตินั้นก็ 3 จำพวก คือพวกที่ถืออย่างอุกฤษฏ์ (อย่างเคร่ง) อย่างกลาง และอย่างเพลา แต่มีข้อที่ปฏิบัติแตกต่างกันไปเท่านั้น ผู้ปฏิบัติธุดงค์ย่อมได้รับอานิสงส์ที่แตกต่างกันตามธุดงค์ที่ปฏิบัติ นั้น ๆ เช่นเดียวกันการปฏิบัติธุดงค์ถึงแม้จะไม่ใช่ว่าจำเป็นแต่ก็เป็นอุบายขัดเกลากิเลสและฝึกตนให้เป็นคนมักน้อย สันโดษ อันจะนำไปสู่การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน ทำให้ผลการปฏิบัติเจริญขึ้นได้อย่างรวดเร็ว สามารถที่จะบรรลุธรรมได้ง่ายยิ่งขึ้น นอกจากนี้การปฏิบัติตามวัตร 14 ของพระภิกษุสงฆ์นั้น ในตอนต้นพุทธกาลเป็นไปอย่าง เรียบง่ายเพราะผู้ที่เข้ามาบวชไม่มากนัก และผู้ที่เข้ามาบวชนั้นบรรลุ มรรคผลระดับสูงใน พระพุทธศาสนา ไม่มีปัญหาเรื่องความประพฤติ ไม่มีปัญหา

2) ในการปกครองแต่ประการใด เมื่อพระสงฆ์ไทย เพิ่มจำนวนมากขึ้น การปฏิบัติของผู้เข้ามาบวชก็เริ่มมีปัญหา พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติหรือกำหนดข้อ ปฏิบัติให้พระภิกษุสงฆ์ได้ ปฏิบัติต่อกันและกันด้วยความเอื้ออาทร เช่น พระภิกษุสงฆ์ผู้เป็นพระอุปัชฌาย์และอาจารย์ปฏิบัติต่อ ลูกศิษย์ของตนเหมือนบุตร ฝ่ายลูกศิษย์จะต้องมีความรู้สึที่ดีต่อพระอุปัชฌาย์และอาจารย์ของตน เหมือนบิดา ดังนั้น การอยู่ร่วมกันของพระภิกษุสงฆ์ในสมัย พุทธกาลมีลักษณะอบอุ่น ต่างฝ่ายต่างดูแล ความเป็นอยู่ของกันและกันด้วยความเอื้อเฟื้อ ทำให้เกิด ความรักและความผูกพันระหว่างกันเป็น แบบอย่างที่ดี อันแสดงออกถึงความเมตตาและปรารถนาดีต่อกันและกันระหว่างพระผู้น้อยกับพระ ผู้ใหญ่ พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติวัตร 14 ด้วยเหตุที่พระวินัยมีความสำคัญต่อการกระทำหน้าที่พระภิกษุ สงฆ์ดังกล่าว พระพุทธเจ้าจึงทรงบัญญัติพระวินัยเพื่อให้ พระสงฆ์ไทยปฏิบัติต่อกัน และเป็นข้อวัตรที่ ภิกษุต้องปฏิบัติถ้าไม่ปฏิบัติต้องอาบัติทุกกฎ ดังนั้น วัตร 14 จึงเป็นข้อบัญญัติ ขนบธรรมเนียม หรือ แบบแผนข้อบังคับสำหรับให้พระภิกษุสงฆ์ได้ปฏิบัติตามจนถึงยุคปัจจุบัน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 ควรมีประกาศในการทำกิจวัตรของพระสงฆ์ในแต่ละวัดให้ชัดเจนเพื่อเสริมสร้าง ศรัทธาแก่สาธุชนทั่วไป

1.2 เจ้าอาวาสควรประกาศให้สหวิริยาภิบาลภายในวัดได้กระทำกิจวัตร 10 ประการ พร้อมทั้งมีบทลงโทษผู้ฝ่าฝืน

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ศึกษาวิเคราะห์ผลการปฏิบัติตามกิจวัตร 10 ประการของพระสงฆ์ไทย

2.2 วิเคราะห์ความศรัทธาของประชาชนที่มีต่อการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบตามกิจวัตร 10 ประการ

2.3 วิเคราะห์ผลการปฏิบัติตามกิจวัตร 10 ประการของพระสงฆ์ตามปัจเจกบุคคล

บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ ปีที่ 13 ฉบับที่ 2 พฤษภาคม - สิงหาคม 2568

เอกสารอ้างอิง

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2539. **พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับภาษาไทย**.กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ.9 ราชบัณฑิต),2551, **พจนานุกรมพุทธศาสน์เพื่อการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม